

مهندسی جمعیت در ایران

بتول رخشانی راد

استاد دانشگاه آزاد واحد زابل
rakhshanibatoul@ymail.com

مراد غفاری

کارشناسی ارشد
moradgfari@gmail.com

چکیده

اهداف اصلی این تحقیق که رویکرد تحلیل آماری دارد، از یک سو توصیف و تحلیل تغییرات جمعیتی ایران بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان ملل و مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه است، از سوی دیگر شناخت چالش‌های ناشی از تحولات جمعیتی کشور با توجه به تجربه کشورهایی است که انتقال جمعیتی را زودتر تجربه کرده‌اند. امروزه بسیاری کشورها در حالت عدم تعادل جمعیتی قرار دارند، از یک سو کشورهای در حال توسعه با مشکلات و مسائل رشد بی‌رویه جمعیت دست و پنجه نرم می‌کنند، از سوی دیگر جوامع توسعه یافته از نتایج منفی شدن رشد جمعیت و سالخوردگی جمعیت رنج می‌برند، به عبارت دیگر، اکثریت کشورهای جهان به نوعی با مسائل ناشی از عدم تعادل جمعیتی مواجه‌اند. این گزارش در پی تشریح چالش‌ها و مسائل جمعیتی پیش‌روی جامعه ایران با توجه به تجربه‌های جهانی است، تا از این رهگذر اقدامات پیشگیرانه لازم در زمینه جلوگیری از بروز بحران‌های جمعیتی آتی صورت پذیرد. واقعیت‌های تاریخی نشان می‌دهند که اساس و بنیاد شکل‌گیری برنامه‌های تنظیم خانواده که همواره مورد توجه و حمایت سازمان ملل و قدرت‌های بزرگ جهان از جمله آمریکا بوده است، از نوعی سلطه طلبی و برتری‌طلبی قدرتهای بزرگ جهانی آغاز، و با گذشت زمان رنگ و لعاب کمک‌های بشردوستانه و رفاهی و توسعه‌ای به خود گرفته است.

کلمات کلیدی: جمعیت، جمعیت بزرگسال، امید به زندگی، سن ازدواج

۱. مقدمه

بسیاری از کشورها در وضعیت تعادل جمعیتی قرار ندارند. کشورهای در حال توسعه با رشد بی‌رویه جمعیت، جوانی بار تکفل بالا و ... دست به گریبانند و کشورهای توسعه یافته از رشد منفی جمعیت، سالخوردگی جمعیت و ... رنج می‌برند.

مسائل جمعیتی و تحولات مربوط به آن، به قدری گسترده و دارای پراکندگی است که در قالب نظریه یا فرمول خاصی قرار نمی‌گیرد، بلکه حرکات جمعیتی خاص در یک جهت ویژه، در شرایط زمانی و مکانی متفاوت، دلایل مختلف، متنوع و گاه متضادی داشته است. ساختار کلی جمعیت همانند یک اندام واره است که باید بین تمام بخش‌های آن نوعی تعادل پویا و تجدیدشونده برقرار باشد و نمی‌توان یک وضعیت جمعیتی ثابت و امفروزی را به عنوان ایده‌ال در نظر گرفت با این وجود برای ایران زود است تا

طبق پیش بینی ها، جمعیت آن، در شرایطی که هنوز «در حال توسعه» می باشد و برای رسیدن به اهداف ۱۴۲۰ در سال بلندمدت به جمعیت جوان و فعال نیاز دارد، به سالمندی برسد. اقدامات لازم جهت حفظ تعادل پویای جمعیت، سرمایه ای بی بدیل برای کشورها محسوب می شود و سیاستهای جمعیتی، راهبردی ترین و عمیق ترین سیاست ها در درازمدت هستند

۱- مفاهیم

۱- تعریف جمعیت: جمعیت تجمعی از افراد انسانی است که در منطقه ای معین به طور مستمر به شکل خانوار یا خانواده زندگی می کنند. (محمودیان و همکاران ۴/۱۳۸۳) بایگای سیاسی شرایط ملی و قومی واحدی دارند.

۲- جمعیت بزرگسال: گروه سنی ۶۴-۱۵ سال را افراد در سنین کار یا تولید کننده می خوانند. در کشورهای پیشرفته صنعتی معمولاً ۶۸ درصد جمعیت جامعه در این سنین قرار دارند.

۳- جمعیت سالخورده: گروه ۶۵ سال و بیشتر گروهی هستند که معمولاً قدرت کار کردن را از دست داده و باز نشسته می باشند

۴- امید به زندگی: به میزان متوسط عمری که برای نوزاد تازه متولد شده پیش بینی می گردد امید زندگی اطلاق میشود. (سمیعی نسب و ترابی ۱۵۴/۱۳۸۶)

۵- سن ازدواج: تعریف مفهومی: سن ازدواج سنی است که فرد در آن تصمیم به ازدواج می گیرد. در بعضی موارد وجود نقص جسمی یا معلولیت‌های مختلف مانعی در ازدواج جوانان است که حتی گاهی منجر به مجرد قطعی می گردد.

۱-۱- جنگ جمعیتی

۱- طرح های کاهش جمعیت در جهان سوم: اسناد زیادی که بسیاری از آنها متعلق به سازمان ملل متحد هستند، اثبات می کند که از سال‌ها پیش، یک طرح بین‌المللی برای کاهش جمعیت جهان توسط برخی از ۴

قدرت های غربی تدوین شده است. اظهارات افراد و سازمان‌های مختلف نشان می دهد که این نقشه، هنوز هم در دستور کار غربی‌ها قرار دارد. "دولت‌های غربی و به ویژه آمریکا، تغییرات جمعیتی دنیا را یکی از بزرگ‌ترین تهدیدها علیه منافع خود می دانند

"ویلیام بنتون" معاون وزیر امور خارجه وقت آمریکا: بسیاری از تلاش‌ها جهت کاهش جمعیت، بر اساس این منطق صورت می گیرد که منابع طبیعی در دنیا در حال تمام شدن است و افزایش جمعیت، این روند را تسریع و در نتیجه، بشریت را با خطر انقراض مواجه می کند. از جمله اقداماتی که برای توجیه این نظریه صورت گرفته است، انتشار کتاب "اولین انقلاب جهانی" (The First Global Revolution) توسط اندیشکده بین‌المللی "باشگاه رم" (Club of Rome) در سال ۱۹۹۱ بود. در آن کتاب هم سناریوهای مختلفی پیش‌بینی شده بود که رشد جمعیت در آینده دنیا به وجود می آورد. آن چه در کتاب سال ۱۹۹۱ می خوانیم نشان می دهد که "گرم شدن زمین"، صرفاً بهانه و دستاویزی برای مبارزه مقامات بین‌المللی با "بشریت" است: "در جستجو برای یک دشمن جدید که ما را متحد کند به این نتیجه رسیدیم که بحث آلودگی هوا، خطر گرم شدن کره و مانند این‌ها، بهترین گزینه هستند. همه این خطرات، توسط دخالت انسان ایجاد می شود و تنها از طریق تغییر در نگرش و رفتار است که می توان بر آن‌ها غلبه کرد. بنابراین دشمن واقعی، چیزی نیست جز خود بشری." ("Revolution from Above")

اما راه‌حل از بین بردن بشریت چه بود؟ "

هدف جنگ تجاوزکارانه افزایش دسترسی و سیطره خود بر منابع است استراتژی تجاوزگران برای رسیدن به این هدف، آن است که کنترل دشمن بر منابع را به حداقل برسانند؛ این معنا هنگامی تقویت می‌شود که بدانیم کنترل جمعیت جهانی یکی از پروژه‌های شورای امنیت ملی آمریکا بوده است. طی دهه 70 و در زمان هنری کسینجر ۵۵ مشاور امنیت ملی رییس جمهور وقت، پروژه مطالعاتی درباره تأثیر روند رشد جمعیت جهانی بر امنیت ملی آمریکا انجام شد. این پروژه که NSSM 200 نام گرفت، روند فزاینده رشد جمعیت جهانی را برخلاف امنیت ملی آمریکا دانسته و با تشریح استراتژی آمریکا در مورد جمعیت جهانی، سیاستها، راهکارها، چگونگی همکاری سازمانهای بین‌المللی و روش ترغیب و اقناع رهبران کشورهای مورد نظر برای کاهش روند رشد جمعیت را تبیین می‌کند. (گردنر، ۱۳۸۸، ص ۳۰۹) بر اساس این پژوهش، جمعیت کشورهای در حال توسعه و با منابع غنی در صورتی که با همان ضریب رشد، افزایش یابد، موجب به شدت بالا رفتن خواستها و انتظارات عمومی در میان مردم از جمله آموزش، اشتغال، بهداشت و مسکن می‌شود که خود به ناپایداری‌های اجتماعی و سیاسی در این کشورها تبدیل خواهد شد. این ناپایداری‌ها در کشورهای دارای منابع غنی منافع کشورهای صنعتی همچون آمریکا را به خطر خواهند انداخت. (گردنر، ۱۳۸۸، ص ۳۱۰)

مبتنی بر دیدگاه استراتژیک، افزایش جمعیت نه تنها نگران کننده نیست، بلکه به صورت یک الزام اساسی توسعه و بویژه توسعه ایران مطرح خواهد شد.

۲- تحولات جمعیت ایران

۱- زمینه‌های تاریخی جمعیتی در ایران: بانگاهی به زمینه‌های تاریخی تحولات جمعیت ایران داشته باشیم، متوجه می‌شویم که نرخ شدید رشد جمعیت کشور که در سال‌های نخست پس از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷) شروع شده بود، در سال‌های اخیر تا حد زیادی کاهش یافته است. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران، جمعیت ایران برابر ۷۰/۵ میلیون نفر بوده، که ۳۵/۹ میلیون نفر آن را مردان و ۳۴/۶ میلیون نفر را زنان تشکیل می‌دهند که در مقایسه با جمعیت ۶۰ میلیون نفری سال ۱۳۷۵ مبین خالص افزایشی در حدود ۱۴/۸ درصد یا ۱۰/۴ میلیون نفر در این فاصله زمانی است.

در دهه دوم انقلاب، سیاست تعدیل جمعیت با کاهش نرخ مولید و کنترل آن حاصل گردید و نرخ رشد جمعیت از ۳/۹ درصد دهه قبل به ۱/۹۶ درصد در دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ کاهش یافته و در دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ به نرخ رشد ۱/۶۱ درصد رسیده است.

جدول ۱- تحولات درصد رشد سالانه جمعیت

کل	مناطق روستائی	مناطق شهری	دوره سرشماری
۳/۱۳	۲/۱۳	۵/۰۲	۱۳۳۵-۴۵
۲/۷۱	۱/۱۱	۴/۹۳	۱۳۴۵-۵۵
۳/۹۱	۲/۳۹	۵/۴۱	۱۳۵۵-۶۵
۱/۹۶	۰/۲۸	۲/۹۵	۱۳۶۵-۷۵
۱/۶۱	-۰/۴۴	۲/۷۴	۱۳۷۵-۸۵

نتایج پیش بینی جمعیت کشور توسط مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی در سناریوهای مختلف :
مطابق یکی از پیش بینی هایی که بر اساس نرخ پایین باروری و داده های مربوط به سال ۸۵ صورت گرفته است، میزان باروری کل در طول دوره پیش بینی زیر سطح جانشینی است که از سال ۱۴۲۰ به بعد منجر به بروز رشد منفی جمعیتی خواهد شد.

در سناریوی افزایش آهسته باروری کل و فرض اثر گشتاوری بین سال های ۱۳۸۵ تا ۱۴۲۵ فرض شده است که در اثر افزایش حجم نسل های ازدواجی بین سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ میزان باروری کل همچنان در سطح ۱/۸ فرزند برای هر مادر ثابت بماند و سیاست های تشویقی هم بر سطح باروری در دو دهه آینده اثر مثبت داشته باشد. با این سناریو تعداد جمعیت کشور به حدود ۱۰۲ میلیون نفر افزایش خواهد یافت.

در سناریوی پیش بینی جمعیت کشور با فرض اثر گشتاوری جمعیت و ادامه کاهش باروری اثر نسل های ازدواجی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در افزایش سطح باروری بررسی شده است. این سناریو نشان می دهد که درصد رشد جمعیت در سال ۱۳۹۰ به مقدار اندکی (درصد ۰,۰۸) با فرض افزایش تعداد زاد و ولدهای ناشی نسل انفجار مولید (۱۳۶۲-۱۳۵۸) افزایش خواهد داشت. با پذیرش این سناریو جمعیت ایران از سال ۱۴۲۰ به بعد رشد منفی خواهد داشت

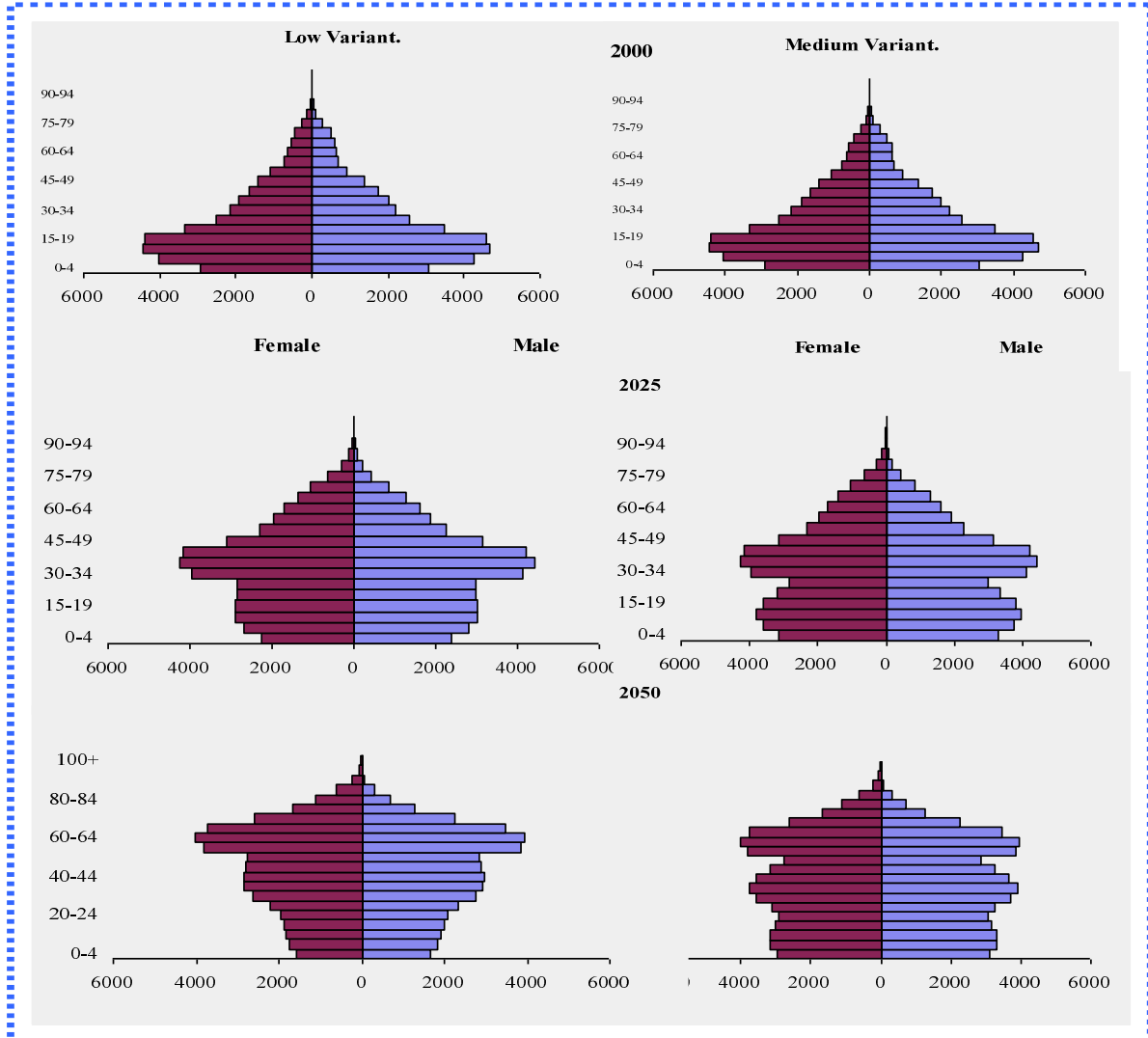
۳-۱ مقایسه هرم های سنی جمعیتی با الگوهای متفاوت رشد

نمودار ۱ هرم های سنی جمعیت ایران را در سال های ۲۰۰۰، ۲۰۲۵ و ۲۰۵۰ نشان می دهند. نمودارهای سمت چپ نشان دهنده گزینه رشد کم جمعیت ایران تا سال ۲۰۵۰ است. در این گزینه فرض شده است که میزان باروری کل از ۲/۰۸ بچه برای هر مادر به ۱/۳۵ بچه در سال ۲۰۵۰ برسد و نیز میانه سنی از حدود ۲۳ سال در سال ۲۰۰۵ به حدود ۴۸ سال در ۲۰۵۰ برسد و این همان وضعیتی است که اکنون بیشتر کشورهای اروپایی با آن مواجه هستند و از آن به عنوان مرحله سقوط جمعیتی یاد می شود. همچنان که ملاحظه می شود اگر روند رشد جمعیت ایران از این گزینه تبعیت کند در سال ۲۰۵۰ جمعیت کشور ما به شدت سال خورده خواهد شد.

نمودارهای سمت راست نشان دهنده گزینه رشد متوسط جمعیت ایران تا سال ۲۰۵۰ است. همچنان که ملاحظه می شود در این گزینه، بین گروه های سنی جمعیت نوعی توازن برقرار است و از سوی دیگر میزان باروری کل در حد جانشینی است. این وضعیت جمعیتی به این جهت مناسب به نظر می رسد که نشان دهنده نوعی تعادل در نسبت وابستگی، جمعیت در سن فعالیت، نسبت سالمند به جمعیت جوان و میزان رشد متعادل نسبت به حجم کل جمعیت است. ۸

۲- نمودار هرم‌های سنی جمعیت ایران در سال‌های ۲۰۰۰،

بر اساس داده‌های مربوط به موج سنی ایران، در سال ۱۳۸۵، جمعیت گروه‌های سنی ۱۵-۲۹ ساله بیشترین حجم جمعیتی

کشور را تشکیل می‌دهد و اوج سنی جمعیت در سنین ۲۴-۲۰ سالگی است. اما این الگو در افق سال (۱۴۲۵) کاملاً تغییر خواهد کرد. به طوری که اوج سنی به ۶۴-۶۰ سالگی خواهد رسید. در مقابل، جمعیت جوان کشور به تدریج کاسته خواهد شد.

۴-۱- ضرورت بازنگری در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی در ایران

در قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در زمینه خطوط کلی سیاست تحدید موالید کشور در بخش جمعیت چنین آمده است: «بر مبنای بررسی‌های به عمل آمده، اعمال سیاست تعدیل موالید از ۶/۴ مولود زنده به دنیا آمده در طی دوران بالقوه باروری یک زن (سال ۱۳۶۵) به ۴ نوزاد در سال ۱۳۹۰ و کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت از ۳/۲ به ۲/۳ درصد در همین مدت با توجه به ساختمان فعلی بسیار جوان جمعیت و ویژگی‌های زیستی و فرهنگی جامعه امکان پذیر خواهد بود. از این رو کاهش باروری عمومی زنان تا حد ۴ نوزاد و نرخ رشد طبیعی ۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۰ مهم‌ترین هدف‌های درازمدت سیاست تحدید موالید کشور خواهد بود و متناسب با این هدف‌ها، کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت به ۲/۹ درصد در

انتهای این برنامه و ابتدای برنامه توسعه بعدی، از طریق اثرگذاری آگاهانه و برنامه ریزی شده بر متغیر باروری به عنوان عمده ترین هدف جمعیتی این برنامه در نظر گرفته شده است»

نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ کشور نشان می‌دهد که روند تحولات جمعیتی کشور با آنچه که در قانون توسعه آمده است، دارای انحراف چشم گیر بوده است. این انحرافات از قانون برنامه توسعه ضرورت تجدید نظر در سیاستهای جمعیتی را بیشتر می‌کند.

تغییرات جمعیتی علاوه بر این که از پارامترهای جمعیتی ناشی می‌شود از بسیاری از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که به ۱۰۰ سال در مسیر تحول کشورها رخ می‌دهد تأثیر می‌پذیرد. آنچه که از طریق سیاست‌های جمعیت قابل اعمال است، حفظ تعادل پویای ساختار کل جمعیت است، جهت حفظ این تعادل پویا لازم است به طور مداوم تغییرات جمعیت مطالعه و دورنمای تحولات جمعیتی ترسیم شود، و سیاست‌های جمعیتی لازم اعمال شود. حال سوال این است که حالت تعادلی جمعیت چه وضعیتی است؟

یکی از شاخص‌های جمعیتی برای نشان دادن ظرفیت جمعیتی محاسبه تراکم حسابی و بیولوژیک است، در حال حاضر تراکم حسابی در ایران برابر ۴۳ و تراکم بیولوژیک نزدیک به ۴ نفر در هر هکتار است. می‌توان جمعیت ایران را به ۱۵۰ میلیون نفر رساند، اما مهم این است که این جمعیت دارای چه کیفیت و توانمندی‌هایی خواهند بود و با چه کیفیتی زیست خواهند کرد. لذا همواره باید بین کمیت و کیفیت توازن برقرار کرد

برخی از جمعیت شناسان، شرایط زیر می‌توان زیر را برای رسیدن به حد مناسبی از جمعیت ذکر می‌کنند:

۱. تمام افراد فعال جامعه در مشاغل مختلف اقتصادی جذب شده باشند.

۲. کلیه آحاد جامعه دارای سطح متوسطی از زندگی باشند به این معنی که هر فرد بتواند روزانه ۲۵۰۰ کالری در اختیار داشته باشد. منابع کشور بدون تخریب اقتصادی و به طور منطقی و متناسب مورد بهره برداری قرار بگیرد.

گذار جمعیتی و چالش های آن :

از جمله موضوعات دارای اهمیت در مطالعات، سیاست ها و برنامه ریزی های جمعیتی مسأله گذار جمعیتی است. گذار جمعیتی ناظر بر انتقال جوامع از الگوی کنترل طبیعی جمعیت به الگوی کنترل ارادی جمعیت است.

گذار جمعیتی دارای دو مرحله است: گذار جمعیتی در مرحله اول: در این مرحله که انتقال از یک الگوی طبیعی باروری به کنترل ارادی آن است، سطح باروری به تدریج کاهش می‌یابد، اما این کاهش در سطحی بالاتر از سطح جانشینی است)، گذار جمعیتی در مرحله دوم: در این مرحله باروری به زیر سطح جانشینی کاهش می‌یابد و این روند نسبتاً ادامه یافته و تثبیت می‌شود، به طوری که میزان باروری کل به رقم کمتر از ۲/۱ می‌رسد.

هر مرحله از گذار جمعیتی چالش ها و مسایلی به همراه دارد که در جای خود بر برنامه های کلان پیشرفت و توسعه کشور اثرگذارند. شناسایی و توجه به این چالش ها برای هر گونه سیاست گذاری جمعیتی ضروری است.

۲- مهمترین مسائل و چالش های گذار جمعیتی :

الف) چالش های جمعیتی

ب) چالش های فرهنگی- اجتماعی،

ج) چالش های اقتصادی،

د) چالش های سیاسی- امنیتی.

۲-۱ چالش های جمعیتی

به دلیل اهمیت چالش های گذار جمعیتی، در ادامه وضعیت جمعیت در ایران در هریک از چالش ها را مورد بررسی قرار می گیرد.

الف- بحران باروری و تجدید نسل

جمعیت شناس معروف بونگارت ۱۹۹۷ می گوید در پایان مرحله گذار جمعیتی اول رشد طبیعی جمعیت در سه وضعیت به رشد صفر یا منفی گرایش پیدا می کند:

* سطوح باروری به کمتر از سطح جانشینی میل کند (میزان باروری کل کمتر از ۲/۱ رقم باشد)، ساختار سنی جمعیت به سالخوردگی میل کند، و مرگ و میر شدیداً کاهش یابد،

الف-۲ کاهش جمعیت در سن کار افزایش مهاجرت های بین المللی و تغییرات هویتی و فرهنگی

در اثر کاهش باروری، جمعیت در سن کار کاهش یافته و کشور برای تأمین نیروی کار خود سیاست های مهاجرپذیری را در پیش می گیرند. مهاجران وارد شده به کشور ساختار فرهنگی و اجتماعی آن را دچار تغییرات اساسی می کنند که موضوعی با اهمیت فرصت ها و زمینه های قابل توجهی را برای ایجاد تغییر فراهم می آورد.

الف-۳ سالمندی جمعیت

امروزه در تمام جوامع، سالمندی به عنوان یک مسئله مهم مطرح است. کاهش میزان باروری نقش عمده ای در افزایش درصد سالمندان داشته است. درصد جمعیت سالمندان یک پنجم جمعیت در ۲۰۰۰ در همه کشورها بطور منظم رو به افزایش است. در سال تقریباً کشور های بیشتر توسعه یافته و ۸٪ جمعیت در کشور های کمتر توسعه یافته دارای نفر ۱ نفر در ۳، از هر ۲۰ تا ۵۰ سال سن و بالاتر بودند

. به هر حال شواهد نشان می دهد ایران وارد مرحله سالمندی جمعیت شده است، این تغییر بیش از ۶۰ درصد جمعیت ما را افراد بالای ۸۰،۲۰۰۰، که بیش از آنکه نتیجه افزایش تعداد سالمندان باشد، از کاهش تعداد و سهم نسبی کودکان از جمعیت کشور، ناشی شده است. با این وجود هنوز برنامه ریزی خاصی برای ورود به این مرحله نداریم. سیاست ها و برنامه ها باید فراتر از مسکن و بهداشت باشند و فرصت شرکت سالمندان در عرصه های مختلف توسعه اقتصادی و اجتماعی را فراهم طبیعی است و نمی توان آن را متوقف یا آورد. اما می توان با سیاست گذاری های صحیح آثار این فرایند را کنترل نمود.

۲-۲ چالش های فرهنگی - اجتماعی

۱- بحران ساختاری خانواده

زمانی که جوامع وارد دومین مرحله از گذار جمعیتی می شوند، نظام ارزشی و نگرشی آنها به ویژه در زمینه ازدواج، تشکیل خانواده و ارزش فرزندان تغییرات اساسی می یابد.

ب-۲- شکاف های نسلی در اثر بهم خوردن توازن جمعیت نسل ها در مراحل پایانی، گذار جمعیتی با افزایش تعداد جمعیت سالمند مواجه خواهد شد و با کاهش جمعیت در سنین میانی و جوانتر، بخش عظیمی از جمعیت های سالمند بدون پشتوانه خانوادگی و حمایت بین نسلی خواهند ماند. اما اگر سطح باروری مطلوب باشد، نه تنها حمایت های بین نسلی خانواده تقویت خواهد شد، بلکه فشار اقتصادی کمتری بر بخش های تأمین اجتماعی و از جمله صندوق های بازنشستگی وارد خواهد آمد.

ب-۳: برداشته شدن چتر حمایتی خانواده از سالمندان-

از جمله کارکردهای اصلی خانواده در گذشته، حمایت از اعضاء بویژه سالمندان بوده است. اما در مرحله دوم گذار، چترهای حمایتی خانواده بتدریج از روی اعضاء برداشته می شود.

۳-۲ چالش های اقتصادی

از نگاه جمعیت‌شناسی، ۵۰٪ جمعیت کشورهای در حال رشد و جوان احتیاج بیشتری به کالا و خدمات دارد؛ علاوه بر آن افزایش تقاضا برای امکانات، مسکن، املاک و مستغلات در این جوامع بیشتر می‌شود.

۴-۲ چالش‌های سیاسی-امنیتی

در کشورهای صنعتی مشکلات راهبردی ناشی از کاهش نرخ باروری به اتخاذ سیاست‌هایی در جهت افزایش جمعیت منجر شد. در جنگ جهانی اول نخست وزیر استرالیا، ویلیام هاگرتز، مردم کشورش را در زمینه انقطاع نسل هشدار داد و آنها را به زاد و ولد بیشتر تشویق نمود.

.. نکته حائز اهمیت در خصوص کاهش جمعیت، برنامه‌ای است که سیاست‌مداران و استراتژیست‌های امریکایی و اروپایی برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفته‌اند. برژینسکی، سیاست‌مدار کهنه کار امریکایی و مشاور سابق امنیت ملی امریکا، در خصوص تغییر جمعیت ایران نکته‌ای را در روزنامه وال استریت ژورنال بیان کرد. وی در این مصاحبه گفته بود: "از فکر کردن به حمله پیش‌دستانه علیه تاسیسات هسته‌ای ایران بپرهیزید و گفت و گوها با تهران را حفظ کنید. بالاتر از همه، بازی طولانی مدتی را انجام دهید چون زمان و آمارهای جمعیتی و تغییر نسل در ایران به نفع رژیم کنونی نیست". آنچه را که برژینسکی در یک جمله کوتاه بیان کرده، می‌توان با تفصیل بیش‌تری این‌گونه بیان کرد: رشد منفی جمعیت از هم‌اکنون پادگان‌های نظامی را تحت تاثیر قرار داده است به گونه‌ای که به ناچار، مدت سربازی افزایش یافته است. سال آینده ارتش و سپاه برای تامین نیرو با مشکلات چنانچه این روند منفی ادامه یابد در جدی روبه‌رو خواهند شد.

۳- نتایج و بحث روی نتایج

هدف سیاست‌های جمعیتی، در واقع حفظ تعادل پویای ساختار کلی جمعیت است. جهت حفظ این تعادل پویا لازم است بطور مداوم تغییرات جمعیت مطالعه و دورنمای تحولات جمعیتی ترسیم شود. در صورتی که مطالعات، احتمال خارج شدن جمعیت از حالت تعادلی خود را نشان دهد، سیاست‌های جمعیتی لازم باید اعمال گردد. از جمله این اقدامات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱. تغییرات جمعیت بطور مداوم مطالعه و دورنمای تحولات جمعیتی ترسیم می‌شود، ۲. در صورتی که مطالعات، احتمال خارج شدن جمعیت از حالت تعادلی خود را نشان دهند، سیاست‌های جمعیتی متناسب اعمال می‌شود. اگر مدیریت کلان کشور از کلیه قابلیت‌ها و پتانسیل‌های کشور به نحوه احسن استفاده شود، جمعیت ایران می‌تواند حتی به ۱۵۰ میلیون نفر هم افزایش یابد، اما این جمعیت ۱۵۰ میلیون نفری دارای چه کیفیتی توانمندی‌هایی خواهند بود و با چه کیفیتی زیست خواهند کرد

۳-۱ نتیجه‌گیری

هدف سیاست‌های جمعیتی، در واقع حفظ تعادل پویای ساختار کلی جمعیت است. جهت حفظ این تعادل پویا لازم است بطور مداوم تغییرات جمعیت مطالعه و دورنمای تحولات جمعیتی ترسیم شود.

مراجع

۱. حسینی، حاتم (۱۳۸۱)، درآمدی بر جمعیت‌شناسی اقتصادی-اجتماعی و تنظیم خانواده، همدان انتشارات دانشگاه بوعلی سینای همدان.

۲. زنجانی، حبیب‌اله؛ میرزایی، محمد؛ شادپور، کامل و امیر هوشنگ مهریار (۱۳۸۱) جمعیت، توسعه و بهداشت باروری، تهران: نشر و تبلیغ بشری، صفحه ۵۷.
۳. عباسی شوازی، محمدجلال (۱۳۸۱)، هم‌گرایی رفتارهای باروری در ایران در استانهای کشور طی سالهای ۱۳۵۱، ۱۳۷۵.
۴. عباسی شوازی، و پیتر مکدونالد (۱۳۸۴)، تحولات باروری در ایران وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
۵. کتابی، احمد (۱۳۷۷)، درآمدی بر اندیشه‌ها و نظریه‌های جمعیت‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
۶. آقاه، (۱۳۸۵)، "بررسی ساختار اقتصادی، اجتماعی و روانی سالمندان شهر تهران"، تهران،
۷. گردنر، ویلیام. جنگ علیه خانواده. معصومه محمدی، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان استان قم، ۱۳۸۸.
- ۸- مرکز آمار ایران (۱۳۸۱)، سالمندان ایران: تهران: چاپخانه مرکز آمار ایران، شماره ۳۵۳۹.
- ۹- مستندات برنامه دوم و سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۷۶-۱۳۷۲
- ۱۰- نولان، پاتریک. لنسکی گرهارد. جامعه‌های انسانی. تهران، نشر نی، ۱۳۸۶.

Engineering population in Iran

Batoul Rakhshani Rad
lecturer University of azad zabol
E-mail : rakhshanibatoul@ymail.com

Morad Ghaffari
MA in Law and Jurisprudence
E-mail : moradghaffari@gmail.com

Abstract. In the principal quest to the propensity has statistic
In point affect description conversion population precaution united country
and research centennial Asia and Oceania

Antihistory after description expression difficult population adverse in society
Iran until outbreak repell problem population society until of this by per
through pronunciation preventive in background of emergence storm
prevents

In fact methods family planning that country west and power great in
particularly white house always advance has siege tendency but in coverage
and color and hype help welfare and humanitarian .

Keywords: online learning; Janiya, Jamya bozorgsal, sen ezdevag